הבונה. צריך ליתן טעם אמאי תני בונה אחר זריקה והולאה[ט]: **מכה בפטיש.** פי' בקונטרס שמפוצץ בו את הסלע לאחר שחלצה ואין נראה לר"י דבמשכן לא הוה בנין אבנים ולא שביק תנא גמר מלאכה דכליס דהוה במשכן ונקט מכה בפטיש לאבן דלא הוה במשכן אלא נראה לר"י דהאי מכה בפטיש היינו מכוש אחרון שמכה[א] על הכלי בשעת גמר מלאכה: **כל שהוא למאי חזי.** דוקא הכא אינטריך לפרושי דהוה דכוותיה במשכן[ב] משום דלא תשיב בנין כל שהוא אבל מוציא עיטרן ופלפלת כל שהוא[ג] סברא הוא דמיחייב: **הכי גרסינן המצדד את האבן חייב.** ול"ג משום מכה בפטיש דבמסקנא מוקי לה בתחלה דלא שייך שם מכה בפטיש ועוד לאכתי קאי בבונה:

וליטעמיך אימא סיפא אפילו העלה ע"ג דימום בו'. וא"ג ר' יוסי אומר אפילו העלה לאי גרסינן ליה מאי קאמר וליטעמיך[ד] הא פליגי דבנן עליה[ה] ובתוספתא נמי ל"ג ליה[ו]: **העושה נקב בלול.** קשה לרב דאמר משום בונה אמאי הפסיק מכה בפטיש בין מסתת לקודח דהוו תרוייהו משום בונה ולשמואל נמי ליתי תרוייהו בהדי הדדי: **האי מאן דעייל שופתא בקופינא רב אמר חייב משום בונה.** ואע"ג דקי"ל[ז] אין בנין בכלים אור"י דהיינו דווקא בהחזרת[ח] אבל בנין גמור[ט] מיחייב כלים[י] כמו בקרקע כדאמרי' בס"פ כירה (לעיל דף מז.) גבי מטה של טרסיס אם תקע חייב חטאת ומחזיר קני מנורה חייב חטאת וקרן עגולה[כ] ואין חילוק בין כליס לקרקע אלא במקוס[ל] שאין חיזוק וחומות דבכלי לא תשיב בנין ובקרקע תשיב בנין[א] ובפ' בכל מערבין (עירובין דף לה.) גבי נתנו במגדל דמוקי לה רבה ורב יוסף במגדל של עץ דמ"ס כלי הוא ואין בנין בכליס ומ"ס אהבל הוא התם מיירי במנעול[מ] וקטיר במיתתא כדמסיק אבל לבסוף ולא הוצרכו לפרש משום דפשיטא דבהכי מיירי דבנע"ש יש סתירה ובנין בכליס וכן משמע מדמוקי אבל במנעול וקטיר במיתתא דהוי כמו חותמות שבכליס הא לאו הכי אסור ובריש סוגיא דפרק ואלמלי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא אע"ג דסתם מגדל של עץ הוא דהוי כלי כדמוכח בכמה דוכתי[נ] מעיקרא הוה סבר דאיירי שלא אפשר לקחת העירוב אלא על ידי סתירה גמורה:

לוך של תרנגולין. דלא תשיב לא שמואל בונה אומר ר"י משום דלא תשיב לאלתר פתח עשוי להכניס ולהוציא: **אבל בהנך תרתי אימא מודה בו'.** ומקמייתא ובתרייתא נמי לא ידעינן מגיעתא: בשלמא

הבונה. שאמרו בחבות מלאכות[ד] כמה יבנה בו': **מסתת.** מרבע את האבן ומתקנה הכל לפי המקום שיש מקומות שרגילין להחליק ויש מקומות שרגילין בה חריצים חריצים באחת משכמן: **המכה בפטיש.** גם הוא בחבות מלאכות[ה]. והוא בלע"ז פי"ק שמפוצץ בו את האבן מן הסלע לאחר שחצב את האבן סביב ומבדיל מן הסר קצת הוא מכה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת וזהו גמר מלאכה של חוצבי אבן וכל הגומר בשבת מלאכה תולדת מכה בפטיש היא: **מעצד.** אף הוא כמו קורנס גדול של ברזל לבנין של ברזל[ו]: **וקודח.** נוקב עץ או אבן בכותל: **כל שהוא.** אכולהו קאי אמסתת ומכה בפטיש ובמעצד והקודח: **כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת.** שיש מתקיימת כיולא בו[ז] [ואין מוסיף עליה]: **בשבת.** לעושה מלאכה קאי: **על הסדן.** בלע"ז אינקלומ"א[ח]: **קורנס.** מרבו"ל: **מפני שהוא למתקן מלאכה.** ואע"פ שאינו מכה על הפטולה אלא על הסדן ובגמרא[ט] מפרש מאי מתקן: **גמ' דמשפלי.** מעלין חלודה המחטין רוא"ל: **פטפוטי.** רגלי כירה כמין כלי ברזל שקורין טרפיי"ד מעמידין הכירה של חרס: **מצאי סממניס לצבוע שחסרה מלאכתן.** שלמלמו למר לצבעתן וחסרה למלאכתן והולרכו לחזור ולבשל סממני ולצבוע מעט: **יורה קטנה גרסינן הכא: אין עניות במקום עשירות.** לא עשו דבר בלמלוס אלא הכל מתחלתן דייס והותר: **בגיבסו.** בירה גלה שהוא אוכל ושוכב מקפיד על חוט קטן שבה אם מגונה הוא וסותמו בטיט: **דרגא.** מועלת: **המלדד את האבן.** מושיבה ומלדדה עד שמתיישבת בקרקעית יפוד הבנין יפה. מתוך שהוא מלדדה הוא מכיגה תחתיה ומושיבה באחת חייב ואפילו לא נתן טיט הוי בונה כל שהוא דיש מקיימין כן בלא טיט: **הנוטן את הטיט חייב.** אבל הנותן האבן פעור: **דימום.** שורת אבני חומה. אלמא בהנחה בעלמא חייב ואפילו לא לידד ועדיפא הא מדשמואל: **אגא.** גאו קושיא תלתא בגייני הוו: **תמא.** יסוד החומה תחתית שמושיבין אבנים על הארץ בלא טיט בגדולי ועפר כל עצמו אינו אלא לגדד את האבן שתשב בשוה ולא תטה לכאן ולכאן ויהא עפר סביב לה לסומכה ובהכוא אמר שמואל מילתיה. ובריית במיצעא כל הבנין כולו שתן היסוד עד שורה העליונה בעי נמי טיטא עם הלידוד: **עיגלה.** דימום העליון שאין על גביו עוד דימום אינו חושש אם טוטה האבן לא אחד הלכך בהנחה בעלמא סגי והוא מילתא דרבי יוסי: **משום מאי.** איזו תולדה מן האבות הוא: **מכה בפטיש.** גמר מלאכה הוא שבמקוס שהכן חריץ זה לא יתרוץ עוד: **לוח של תרנגולין.** של עץ הוא וסתוס ומנקבו שילא הרים של לוחה ולא יזיק להו: **משום מכה בפטיש.** שהוא גמר מלאכת הלוח וכל מידי דהוא גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש כדאמרי' בפ' כלל גדול (דף עה.): **עייל שופתא בקופינא דמרא.** ט) שופתא יתד קטן שמוחזין בתוך בית יד של מרא בהיותו בנקב הגרזל להדקו שלא יצא שקורין קפיי"ל: **קופינא.** הוא חור שבתוכו המר: **מרא.** בלע"ז פוסי"ר: **מתת דרך בנין בכך:** דדמי לבנין. שאף בבנין הבתים עושין נקבים לעויר כדקאמר ועבדי לאוירא חורים וחלונות: **ולא איתמר בהא.** בשופתא: **בהא קאמר שמואל.** דלא אתרו ביה משום בונה לא מיחייב דלאו בנין הוא: **אחוי בידיה.** מכה בגגרופו על כפו כמכה בפטיש: **אימא המסתת המכה בפטיש.** והא"ק המסתת שהוא חייב משום מכה בפטיש חייב בכ"ש: הקודח

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"י מהל' שבת הלכה יב סמג לאוין סה:
ב ב מיי' שם הל' יח:
ג ג ד מיי' שם הלכה יב:
ד ה מיי' שם הל' יח:
ה ו מיי' שם הלכה יד והלכה טו וסל"ג הלכה ז:
ו ז מיי' שם פ"י הלכה יג:

רבינו חננאל

פרק שנים עשר

הבונה כל שהוא חייב וכו'. הוצרכנו בזאת לב' דברים, אחד להודיע מה צורך לבנין כל שהו, שיני לראות מה בנין כל שהו היה במשכן. ופירשוהו רבי ירמיה ואביי ורב אחא כל אחד דרך ידועה, ופשוטה היא. אמר שמואל המצדד את האבן חייב משום מכה בפטיש. פירוש מצדד, מיישב האבן בקרקע כדי לבנות עליה. ואסקינא תלתא בנייני הוו, תתאה צדודי ועפרא, שכן דרך הבנאין באבני היסוד מצדדין האבנים ומושיבין אותן על העפר וזהו שאמר שמואל. מציעאה בעי טינא עילאה בהנחה בעלמא. והני תלת, המסתת, והעושה נקב בלול, דמעייל שופתא בקופינא דמרא, רב מחייב להו משום בונה, ואם בנה בניין וסיתתו, או בנה בניין או עשה נקב בלול או עייל שופתא בקופינא דמרא בהעלם אחד, אינו חייב על הבונה ועשה אחד מאלו אלא חטאת אחת, שלא עשה אלא אב ותולדותיה, והעושה אב ותולדותיה אינו חייב אלא אחת. ושמואל מחייב להני תלת משום מכה בפטיש, ואי עביד בניין וחד מהנך חייב תרתי, חד משום בונה וחד משום מכה בפטיש דלאו תולדה דבונה נינהו. ובהא פליגי רב סבר [צורך בנין הוא, חייב משום בונה. ושמואל סבר כיון שמסתת] אבני גויל הוא, ואינון אבני דלא (משפרין) [משפין]. לא ומשרי להו גזית, כדכתיב כל אלה אבני יקרות במדת גזית מגוררות במגירה, והויא כמכה כלי בפטיש להשוות עקמומיתו,. נקב בלול נמי כיון דמשום אויר הוא, לבניין דמי ותולדת בניין הוא. ושמואל סבר נקב לפתוח פה בכלי דמי אבל שהוא סוף מלאכה. וכן מכניס ידי הקורדום בעשפו, אע"פ שכלי הוא, רב סבר דיש בנין בכלים ושמואל סבר אין בנין בכלים. וגרסינן בכלל גדול משום דרבי יהושע כן, כי המסתת חייב משום מכה בפטיש כשמואל.

מסורת הש"ס

ט) מנחות מז., כ) [מכוונות קו: זמחים פח: מנחות פט. תמיד כט. לח:], ג) [נמקמן קמו.], ד) [נעיל עג.], ה) [שם], ו) נב"ק דף קיט. לעז דולב"ל, ז) ני רש"ל, ח) [נקמן קג.], ט) עיין בעיון לב. רש"י ד"ה שופתא, י) [עי' תוי"ט שמתן טעם לזה], כ) [ביצה י.], ל) [וע' תוס' לעיל עד: ד"ה חכמים].

הגהות הב"ח

(א) בבשנה והקודח כל שהוא: (ב) תוס' ד"ה אלי מלן וכו' בהחזרת מרסין כלי"ל ומיכא כמי נמקק: (ג) בא"ד בנגעל דקטיר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ולעטעמיך אימא סיפא. נמקק ר"י אומר ולפי' מיכומלמי ומא' שם למי לגלכה סיפא לרבנן וע' תוס' ד"ה ולעטעמיך וכו':

לעזי רש"י

פי"ק. מעדר.
דולדו"ר (בבסוה"ש) [דולידור"א]. מעצד (מעין גרזן).
אינקלומ"א. סדן.
מרטו"ל. פטיש.
רואי"ל [רדויל"א]. חלודה.
טרפיי"ד. חצובה (בעלת שלוש רגליים).
קאיינ"ל [קרי"ן]. טרזי.
פושרי"ר. תעלה.

מוסף תוספות

א. צורף(ר) זהב וכסף. תוס' הרא"ש. ב. דאע"ג דאנן אבות מלאכות גופייהו ילפינן ממשכן ולא שיעורייהם, כי השיעורים מסורים לחכמים. ריטב"א. ג. דחשיב. תוס' הרא"ש. ד. מאי מקשי לי' מדר' יוסי. ריטב"א. ה. [ן]איהו מדרבנן מותיב וכוותיה ס"ל. ריטב"א. ו. אלא ה"ג 'וליטעמיך אימא סיפא אפי' העלה ע"ג דימום', כלומר וכולה חדא תנא, ותלתא בנייני הוו וכו' דכולה ר' יוסי היא. רש"י. ז. דהוי בנין ארעי דאין בו אומנות וחזוק. תוס' הרא"ש. ח. שיש אומנות. תוס' הרא"ש. ט. חייב. תוס' הרא"ש. י. בנין ארעי. תוס' הרא"ש. יא. ושופתא בקופינא דמרא הוה בנין קבוע. תוס' הרא"ש. יב. וא"כ מאי פריך, הרי מותר לשבר את הכלי וליטול מה שבתוכו וכו' משום דאין בנין וסתירה בכלים, רי"ל. תוס' עיטוין לד: ד"ה ואמאי.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

הקודח. וכל הקודח ע"מ למלאות הוא לתקוע בו יתד ושלא למלאות קרי נוקב: **בשלמא נרב.** דאמר נקב הוי בגין האי נמי בגין הוא כל שהוא ואע"פ שימלאנו הרי הועיל לבגין שקודם האור: **תר חורתא.** קדם אור: **אלא לשמואל.** דאמר נוקב לאו בונה הוא בשלמא נקב לבוי אינא למימר מכה בפטיש אבל זה שעומד לפתוח לאו גמר מלאכה הוא: **דבועיה כרמלא דפרזולא.** במסמר ארוך של ברזל: **ושבקיה בגוויה.** לתלותא [ב] בה: **דחק קפיזא בקבא.** בגולם גדול הראוי לאוכל בו קב מקק שלא לוגין ואע"פ שעתיד להוסיף יש שמקיימין כן: **מאמן ידיו.** מרגילם ומכווסם להכאה הראוייה למלאכה מכה גדולה או מכה קטנה: **מרדדי טסי מזכן.** לגיפוי קרסיס: **עושין כן.** מכין ג' על הטס ואחת על הסדן להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק ובעלי מטבע במקומנו לאיתי עושין כן: **מתני'** **מקרסם.** קולן בעפיים יבשים מן אילן לתקנו: **מזרד.** זרזין לחין מדשים של שנה זו ופעמים שהן מרוזין ומכחישים האילן ומתייבשין וקוללין אותם ממנו: **אם נתקן.** את האילן או את הקרקע וקללו מן המחובר: **כילה קלה.** גרגורת מבילת תרנגולת [ג] שקלה היא לבשל מכל הביצים: **גמ' לביזרא דקרא.** לזרוע במוכה ימא של לענעת. ואע"ג דשינו (לעיל דף ל:) לענין הוצאת זרע לענין שיש שאין אדם טורח בנימא אחת ה"מ הוצאה דכי מפיק תרתי מפיק כי הדדי שאינו זורע אחת נדבה אבל לענין חריסה כל גומא וגומא בפני נפשה עביד לה: **עולין.** עשב שקורין קריספ"ל: **זרזין.** מין קיסם סס ובעודן רכים זורלין אותם למאכל אדם נתקשו מעט לוויין למאכל בהמה יבשו עומדין להסקה: **אטו כולהו לא ליפות את הקרקע ניכו.** הרי הקרקע מתייפה מאיליו: **נאגם.** שאין צריך ליפות: **בארעא דחבריה.** [ד] לא איכפת ליה ליפות: **מתני' בין משם אחד.** שתיהן אלפין: **משתי שמות.** אלף בית: **משתי ממניות.** אחת בדיו ואחת בסיקלין: **בכל נשון.** של כל כתבים וגופן של כל אומה ואומה: **משום רושם.** סימן שהיו עושים בקרטי המשכן מפני שמפרקין אותו ולכשיקימוהו לא יתלפו אדל הקרסיס ואתא ר' יוסי לימיר דאפי' לא כתב אלא רשם שני רשימות בעגלמא לסימן חייב: **מאינו שם קטן כו'.** הא אתא לאשמועינן רבי יהודה דאע"ג שלא נגמר מלאכתו שנתכוין לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצת ואותו מקצת הוא תיבה המתקיימת במקום אחר חייב: **גמ' הא מני רבי יוסי היא.** אלא בעי כתיבה אלא רושם בעלמא ובשמואל רושם מיבה הוה: **והן שני שמות.** כגון הנך דנקט במתני' שאינן שוות: **הא ג' אותיות והן שם אחד.** כגון שם משמש או תת מתמון או מה מחמים לא מיחייב אלא בית אחד בנפה ת"ל

בשלמא לרב מיחוי כמאן דחר חורתא לבניינא. אע"ג דלא דמי לעושה נקב בגלוז של תרנגולין דתסם עשוי להכניס[א] ולהוציא[ב] מ"מ מטעם בנין כל דהו מיחייב כמו מעייל שופתא בקופינא דמרלא ומסמתא אלא לשמואל דמשום בנין כל דהו לא מיחייב אמאי חייב הא אין גמר מלאכה: **אם** לבהמה כמלא פי הגדי ואם להיסק. פירוש[ג] שאינם רגילין לאכילה[ד] דאי לאו הכי[ה] מיחייב אבניעורא זוטא דלאמר לעיל (דף עו.) המוליח תבן כמלא פי פרה לגמל חייב[ו]: **באגם** שנו. ומתני' דלא שייך לאוקמי בגאגם אומר ר"מ דאייני בגאגן יבש שאינו מתקן כלום: **לא צריכא דעביד בארעא** דחבריה.

פי' בערוך (ערך פסק ג') דבפסיק רישיה דלא ניתא ליה כגון דקעביד בארעא דחבריה וכגון באחר שאינו אוהבו והקולף בהרס בשעת מילה שאין לו הנאה אותר לכתחילה ואפילו איסור דרבנן ליכא[ז] ואתיר ר' חנינא שפקפקוהו בשפתן להסיר הפקק ומשון ממנו יין בשבת אע"פ שא"ל שלא יסאוט כשמסיר הפקק[ח] והוי פסיק רישיה כיון דאינו נהנה בסאיטה זאת שהיין נופל לארץ אותר ואינו נראה דהא [ט] מפיש מורקף להוציא ממנו ליתה היה אסור אי לאו משום צערא דגופא אע"פ שאינו נהנה כלל בבנין הפתח ואינו מתכוין כלל לבנין הפתח אלא לנקיבה בעלמא וכן הביא רשב"א ממתא של יד ליטול בה את הקוץ דמוקי לה בהמנקין (סנהדרין דף פד:) כר"ש דאמר מלאכה שאינה לריכה לגופה פטור עליה ומשום צערא שרי ואע"פ שאינו נהנה בחבורה היה אסור אי לאו משום צערא דגופא והא דקאמר לא לריכא דעביד בארעא דחבריה[ט] היינו דלא מיחייב חטאת[י] אבל איסורא איכא[יא] והא דקאמר בשאלתי כל הבדיל (זבחים דף לא:) המתנדב יין מביאו ומזלפו על גבי האישים ופריך והא קא מכבה ומוקי לה כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר[יב] [א] מיירי דלא הוי פסיק רישיה שמזלפו בעיפות דקות א"ל על גבי האיברים אפשר שלא יכבה האש וכפרק לובש הגזול (סוכה דף נב:) גבי אין ממעטין בי"ט משום ר"ל בר"ש אמרו ממעטין[יג] ופריך והא קא מתקן מנא ומשני כגון שליקטן לאכילה ודבר שאין מתכוין מותר ופריך והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא יומת ומשני לא לריכא דאית ליה הושענא אחריתי משמע כפי' הערוך דכשאינו נהנה מותר[יד] אע"ג דהוי פסיק רישיה ולריכא למימר כיון דאית ליה הושענא יתיבתא אינו מתקן כלום[טו] דא"כ אמאי דאמר בר' אמי דבר שאין מתכוין מותר מיהו י"ל דאותו תיקון מועט כמו מיעוט עגבים דלא אסיר אלא מדרבנן לא גזרו חכמים בכאיון[טז] נהנה: **בארעא** דחבריה. פי' דהוא מלאכה שא"ל לגופה[טז] בגלטורי

המקודח כל שהוא חייב בשלמא לרב מיחוי כמאן דחר חורתא לבניינא אלא לשמואל לאו גמר מלאכה הוא הכא במאי עסקינן דבזעיה ברמצא דפרזלא ושבקיה בגוויה דהיינו גמר מלאכה: [א]זה הכלל: זה הכלל לאתויי מאי לאתויי [ב]דחק קפיזא בקבא: רשב"ג אומר [ג]המכה בקורנס על הסדן כו': מאי קעביד רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו מפני שמאמן את ידו קשו בה בני רחבה אלא מעתה חזא אומנתא בשבתא וגמר הכי נמי דמיחייב אלא אביי ורבא דאמרי תרוייהו שכן מרדדי טסי משכן עושין כן תניא נמי הכי [ד]רשב"ג אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב שכן מרדדי טסי משכן עושין כן: **מתני'** [ה]החורש כל שהוא המנכש והמקרסם והמזורד כל שהוא חייב [ו]המלקט עצים אם לתקן כל שהן אם להיסק כדי לבשל ביצה קלה המלקט עשבים אם לתקן כל שהוא אם לבהמה כמלא פי הגדי: **גמ'** למאי חזי חזי [ז]לביזרא דקרא דכוותה גבי משכן שכן ראוי לקלח אחד של סמנין: המנכש והמקרסם והמזורד: תנ"ר [ח]התולש עולשין והמזורד זרדים אם לאכילה כגרוגרת אם לבהמה כמלא פי הגדי אם להיסק כדי לבשל ביצה קלה אם לייפות את הקרקע כל שהן אטו כולהו לא ליפות את הקרקע ניגהו רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו באגם שנו אביי אמר אפילו תימא בשדה דלאו אגם וכגון דלא קמיכוין והא [ז]אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא יומת לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה: **מתני'** [ו]הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין [ז]משם אחד בין משתי שמות בין משתי [ח] סמניות בכל לשון חייב אמר רבי יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום [ט]רושם שכך כותבין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו א"ר יהודה מצינו שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל: **גמ'** בשלמא אימין ליחייב משום דדרך כתיבה בכך אלא [ט]אשמאל אמאי הא אין דרך כתיבה בכך א"ר ירמיה באטר יד שנו [י]ותהוי שמאל דידיה כימין דכ"ע ואשמאל ליחייב אימין לא ליחייב אלא אמר אביי [יא]בשולט בשתי ידיו רב יעקב [יב]בריה דבת יעקב אמר הא מני ר' יוסי היא דאמר לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם והא מדסיפא ר' יוסי היא ראישא לאו ר' יוסי [יג]כולה רבי יוסי היא: א"ר יהודה מצינו: אלא ר' יהודה שתי אותיות והן שני שמות הוא דמחייב שתי אותיות והן שם אחד לא מחייב והתניא [יד]ועשה אחת [טו]יכול עד שיכתוב כל השם ועד שיארוג כל הבגד ועד שיעשה כל הנפה ת"ל מאחת אי מאחת יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת ולא ארג אלא חוט אחד ולא עשה אלא בית אחד בנפה ת"ל

ז א ב מיי' פ"י מה"ל שבת הלכה טז ופי"ב הלכה ל
ח ג מיי' פ"ח מה"ל שבת הלכה מג:
ט ד ה מיי' שם הלכה ה:
י ו מיי' פי"ח מה"ל שבת הלכה טו
יא מ סמג לאוין סס:
יא ז מיי' שם הלכה י:
יב ח שם הלכה יח:
יג ט י כ שם הלכה יד:
יד ל מיי' פ"ח מה"ל שבת הלכה יד:

לעזי רש"י

קרישפ"ל [קרישפיל"א]. עולש.

מוסף רש"י

דחק קפיזא בקבא. כלי שכעמעו לתוק עד שיחזיק קבא, מקק כו ג' לוגין (תוליק בה). מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא יומת. בגאגא אתמוך דאם בהמה זו בשבת ואיני רוצה שתמות, דסיון דאי אפשר שלא תמות כמתכוין חשיב ליה, וכי אמרינן דבר שאין מתכוין מותר כגון היכי דאפשר ליה בלא איסור, כגון נודר אדם מעה כסף ופסקל ובלבד שלא יתמיד בעשות חברין, ואע"ג דאיכא למימר דלמיתם דלמא עביד חברין, היינו דלא מתכוין לכי ואפשר לגרייה בלא חברין, כי עביד נמי חברין דהוי מלאכה גמורה כו מתייב. אבל היכי דודאי עביד מודה (סוכה לג:). **בריה דבת יעקב.** אביו לא היה הגון לסיכך לא הזכירו (שבועות ט).

מוסף תוספות

א. אורב. תוס' הכא"ש. ב. רוח [ריח]. תוס' הכא"ש.
ג. כשיבשו כ"כ. תוס' הכא"ש.
ד. בהמה. [אלא להסיק. רשב"ם]. אז בעי שיעור רבה. תוס' הכא"ש. כדי לבשל ביצה קלה. רשב"ם. ה. אפי' הוציאן להיסק. תוס' הכא"ש. ו. דהא חזי לפרה. רשב"ם. ז. דהא דאמרינן אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה שהוא אסור, היינו בדבר שהוא נהנה כגון דעביד בארעא דידיה, וכגון אב הקוצץ בהרס בנו בשעת מילה שהוא נהנה בדבר. תוס' הכא"ש. ח. שהוא במקום ברזא. תוס' הכא"ש. ט. לא לענין איסור והיתר לכתחילה קא מפליג בין עביד בארעא דידיה לעביד בארעא דחבריה, אלא. תוס' הכא"ש.
י. דבהכי איירי. תוס' הכא"ש.
יא. מדרבנן, אע"פ שאינו נהנה. תוס' הכא"ש. יב. אע"ג דפסיק רישיה הוא, דודאי מכבה הוא. תוס' תמוס ו.
יג. ד"ה הא. דלולף ע"ג העצים שלא יכבה. תוס' הכא"ש. יג. פי' ענבי הדס. תוס' תמוס ו. ד"ה הא. הפוסלים אותו. תוס' הכא"ש.
יד. כיון דלא ניחא ליה ולא חייש בהאי תיקון. תוס' תמוס ו. ד"ה הא. טו. לפי שאין מיעוט עגבין תיקון אלא למי שרוצה לצאת בו, אבל מאן דאית ליה הושענא אחריתי אין זה תיקון אצלו כלל, אלא הרי הוא כמתעב עגבי ההדס בפסח שהדבר נראה פשוט שהוא מותר. מי' הכ"ן לקמן קיח. ד"ה הא.
טו. שהרי זה שתולש העולשין אין צריך ליפוי הקרקע. מי' הכ"ן לקמן קיח. ד"ה הא.

רבינו חננאל (המשך)

הכותב ב' אותות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד

איכא. א"ל אנא כרבן שמעון [ב"ג] ס"ל דאמר אם היה רפוי מותר. **וגרסינן** בירושלמי המחזיר קני מנורה למה הוא חייב. ר' אבהו בשם רבי יוחנן ורב הונא תרוייהו אמרי משום בונה. **וקי"ל** בהני כולהו כרב. **פי'** חק קפיזא בקבא, כגון שחקק חריץ בקב מקום שהוא מדת קפיזא, ונמצא שעשה כמין השנתות שהיו מימיני בהן. **המכה בקורנס על הסדן בשעת גמר מלאכה.** א' (רבא) [רבה] ורב יוסף מפני שמאמן את ידיו. וסברי בני רחבה דהאי מאמן מלמד את ידיו אומנות הכאה היא, ונדחת. ופשיט אביי ורבא שכן מרדדי טסי משכן עושין כן, ותניא נמי הכי. ופ' מאמן דא' רבה ורב יוסף, מרגיל את ידיו לאותה מלאכה הוא שכן (נ"א: שכן) מנהג מרקעי פחים כשמניחין הטס על הסדן מכין תחילה בקורנס על הסדן כשמתחיל (נ"א: המתחיל) במלאכה, ולרשב"ג מלאכה גמורה היא. ולא דמי לנוטל מגל לקצור ולא קצר ולנוטל קורנס לרדד ולא רידד, אלא אותה הכאה מלאכה חשובה [ולרשב"ג היא, ז]ליתה. **החורש כל שהו.** ראויה לעשות גומא לדלעת, ובמשכן היו חורשים לקלח אחד של סממנים. **והמנכש והמקלקט עצים.** קשיא לן מכדי המתקן קרקע בכל שהו חייב, למה לי למיתנא לבהמה כמלוא פי גדי, ולהיסק כדי לבשל ביצה קלה, אטו בהני לאו מייפה בקרקע הוא למה לי הא שיעורא. **ומשני** רבה דרב יוסף באגם, שאין הקרקע מתייפה בליקוט עצים ולא בניכוש, לפיכך צריכי שיעור לחיובה. **אביי** אמר היכא צריך שיעור בשדה דלא קא מיכוין ליפותה, ואע"ג דהיא מתייפה אינו חייב אלא בשיעור דקא מיכוין ליה אם בלהמה אם להיסק. **ואקשינן** עליה אינו הא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא יומת, כלומר אפילו ר' שמעון דסבר דבר שאין מתכוין מותר, כי האי גוונא דודאי לא איפשר לתלוש מן הקרקע אלא שהקרקע מתייפה מחלישתו ורצונו בכך מחייב. **ומשני** בתולש מן הקרקע שאינו שלו, שאין רצונו ליפוי הקרקע כלל, לפיכך אינו מתחייב אלא במחשבתו שמתכוון לה.

בין משני שמות בין משני סימניות בכל לשון חייב. **ואקשינן** עלה הכותב בשמאלו חייב והא אין דרך כתיבה בכך. **דאומקה** ר' ירמיה באיטר שהוא דרכו ליכתוב [בשמאל] שנמצא שמאלו במקום ימין. **ואקשינן** תוב אי הכי אימינו לא ליחייב דהא כל איטר שמאלו במקום ימינו, ונמצא הימין של איטר כי הוא שמאלו ואין דרך כתיבה בכך, ונדחה זה. **ואוקמה** אביי בשולט בב' ידיו דתרוייהו מיומנות הן, שנמצא כותב בשתיהן ודרך כתיבה בשתיהן. אבל מי שאינו שולט אלא בידו אחת, לא מיחייב משום כותב בשבת אלא בזמן שכותב בידו המיומנת, אבל אם כתב בידו אחרת לא מיחייב אאע"פ שאין דרך כתיבה בכך. לפיכך איטר שאין שולט אלא בשמאלו, שאמל דידיה כימין דעלמא היא וחייב עלה, ואם כתב בימינו אין דרך כתיבה בכך ולא(דד) מיחייב עליה. ור' יעקב ברא דבת יעקב אוקמה למתניתין ר' יוסי ומשום רושם הוא דמחייב, לפיכך חייב הרושם בין בימינו בין בשמאלו שאינו כותב אלא רושם. **ואקשינן** היכי יכלת למימר דמתניתין ר' יוסי היא והא איכא בתר הכין מימרא דר' יוסי דאלמא רישא לאו ר' יוסי היא. **ומוקים** לה לכולהו כר' יוסי. **א"ר יהודה מצינו שם קטן משם גדול, שם משמעון ונח מנחור,** שהן שתי אותות מב' שמות, פי' ב' אותות מב' שמות כגון שם משמעון שהן שי"ן מ"ם והן ב' אותות וב' שמות כדאמרן שי"ן מ"ם, נח מנחור נו"ן חי"ת, דן [מדניאל] כיוצא בהן. אבל ב' אותות שהן שם אחד כגון גג שזה וזה גימ"ל וזן שתי אותות בשם אחד, כיוצא בו דד, הה, חח, סס, רר, שש, תת, ולישנא דרבנן טט, צץ, אילו ב' אותות שהן שם אחד, שהן דד הה חח, ה"א ה"א, חי"ת חי"ת וכיוצא בהן. **ואקשינן** וכי ר' יהודה הכותב ב' אותות והן ב' שמות כדאמרן הוא דמחייב, אבל ב' אותות והן שם אחד לא מחייב, והתניא ועשה אחת, יכול שאינו חייב עד שיכתוב את כל השם, ת"ל מאחת, אפילו מקצת מאחת, אי מאחת ואפילו מקצתה יכול אפילו לא כתב מן התיבה אלא אות אחת יהא חייב.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

בגלטורי בעלמא חייב. [ה] פירוש ת"ל שכותבין בקמיע וכן פירש ר"ח וז"ש מפרשים ת"ל היינו אמן אמן (סנה) שכותבין בקמיעין ולא"ת דהיינו נוטריקון ומייב אפילו באחד וכגון דפטרי במתני' [ו] פטרי אפילו בב' וג': **א"א דאאזדך איבא בינייהו.** נלמ דוקא[א] דהא ת"ק פטר אפי' שתי אותיות משם אחד[ב] עד שיכתוב שם משמעון אלא משום[ג] ר"ש נקטיה לאפי' בהא מיתיב: **המעבד כל שהוא.** נלמ דוקא כל שהוא אלא כשיעור המפורש בהמועדים (לעיל דף עט:)[ד] ולא נקט כל שהוא אלא לאפוקי מדר"ש דאמר עד שיעבד כל העור[ה]: **תרייץ הכי יבול עד שיכתוב כל הפסוק כו'.** וא"ת ומ"ש אליבא[ו] מהני דהכא לא מחייב ר"ש עד שיתקן את כולו וי"ל דאליבא שעושה דבר אחד אפילו בעולם מחייב אפילו בשני בתי מיכין[ז] אבל עיבוד שאינו אלא תיקון העור בעלמא וכן גורר ולא לורה[ח] בעי ר"ש עד שיתקן את כולו: **טיתין פיפין.** מכאן נראה לר"ת שאינו לכוף רשב"ט[ט] הטיית לתוכה דדמי כעין פ"[י]: **בשביעי** כמשפטם גרסינן. כדמוכח בפרק קמא דתענית (דף ג:) וכן הוא במסורת הגדולה ולא כרש"י [י] דגרס בשמיני בס"פ לולב וערבה (סוכה דף מז:): גרועי

ת"ל אחת הא כיצד אינו חייב עד שיכתוב שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל [א]רבי יהודה אומר אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד חייב כגון שש תת רר גג חח א"ר יוסי וכי משום כותב הוא חייב והלא אינו חייב אלא משום רושם שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזו היא בן זוגו לפיכך שרט שריטה אחת על שני נסרין או שתי שריטות על נסר אחד חייב רבי שמעון אומר [ו]ועשה אחת יכול עד שיכתוב את כל השם עד שיארוג כל הבגד עד שיעשה את כל הנפה ת"ל מאחת אי מאחת יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת ואפילו לא ארג אלא חוט אחד ואפילו לא עשה אלא בית אחד בנפה ת"ל אחת הא כיצד אינו חייב עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת ר' יוסי אומר [ח]ועשה אחת ועשה הנה פעמים שחייב אחת על כולן ופעמים שחייב על כל אחת ואחת קתני מיהא רבי יהודה אומר אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד חייב לא קשיא הא דידיה הא דרביה דתניא רבי יהודה אומר

משום רבן גמליאל אפילו לא כתב אלא ב' אותיות והן שם אחד חייב כגון שש תת רר גג חח ור"ש היינו ת"ק וכ"ת אלף אלף [2]דאאזדך איבא בינייהו דת"ק סבר [3]אלף אלף דאאזדך לא מיחייב ור"ש סבר כיון דאיתיה בגלטורי בעלמא חייב למימרא דר"ש לחומרא והתניא [3,ג]הקודח כל שהוא חייב המגרר כל שהוא [ד]המעבד כל שהוא [ה]הצר בכלי צורה כל שהוא רש"א עד שיקדח את כולו עד שיגרור את כולו עד שיעבד את כולו עד שיצור כולו אלא ר"ש הא אתא לאשמעינן עד שיכתוב את השם כולו ומי מצית אמרת הכי והתניא רש"א ועשה אחת יכול עד שיכתוב את השם כולו ת"ל מאחת תרייץ ואימא הכי יכול עד שיכתוב את הפסוק כולו ת"ל מאחת ר' יוסי אומר ועשה אחת ועשה הנה פעמים שחייב אחת על כולן ופעמים שחייב על כל אחת ואחת [ו]א"ר יוסי בר' חנינא מ"ט דר' יוסי אחת מאחת הנה מהנה אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת אחת שמעון מאחת שם משמעון הנה אבות [ז]מהנה תולדות אחת שהיא הנה זדון שבת ושגגת מלאכות הנה שהיא אחת שגגת שבת וזדון מלאכות: א"ר יהודה מצינו שם קטן משם גדול: מי דמי מ"ם דשם סתום מ"ם דשמעון פתוח אמר רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר מיתיבי [13]וכתבתם שתהא כתיבה תמה [ח]שלא יכתוב אלפין עיינין עיינין אלפין ביתין כפין כפין ביתין גמין צדין צדין גמין דלתין רישין רישין דלתין היהין היהין חיתין חיתין היהין ווין יודין יודין ווין זיינין נונין נונין זיינין טיתין פיפין פיפין טיתין כפופין פשוטין פשוטין כפופין מימין סמכין סמכין מימין סתומין פתוחין פתוחין סתומין [ט]פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה סתומה לא יעשנה פתוחה [7]כתבה כשירה או שכתב את השירה כיוצא בה [3]או שכתב שלא בדיו [4]או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגנזו הוא דאמר כי האי תנא דתניא [ט]רבי יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני [5]ונסכיהם בשביעי [6]כמשפטם הרי מ"ם יו"ד מ"ם מים מכאן רמז לניסוך מים מן התורה ומדפתוח ועשאו סתום כשר סתום נמי סתום ועשאו פתוח כשר מי דמי פתוח ועשאו סתום

עלויי

ת"ל אחת. שתהא מלאכה שלימה במקום אחד: **שם משמעון.** ולגבי גגד נמי שי מוטין ונגפה שני בתין שמקיימין (ו) כך לפי שאין אדם אורג בגד ביום אחד ועושה נפה בגם אחת ומתמיל ועושה כדי קיום אלא יהא נסתר מלאיו: **אפילו לא כתב.** מתיבה גדולה: **אלא ב' אותיות של שם אחד כגון שם תת.** והן מתיבות גדולות כגון שם משמעון משמ שמשם תת מתתראו תתנו וכ"ש אם נתכוין לקטנה תחילה: **שליולא בה מתקיימת.** ולקמיה פריך היינו ת"ק: **ר' יוסי אומר.** מפרש למילתיה לקמן: **היינו ת"ק.** שם תת: **וכ"ש אלף אלף דאאזדך.** שהם שתי אותיות מתיבה גדולה אבל לא מצינו שהיא מתיבה קטנה בכל המקרא: **כיון דאיתא בגלטורי.** קמיעות וכתבים של מכשפות ושל שמות קורין בלשון לטי"ן של מיינין קלוטרו"ס וגלילין סופרין לכתוב בהן מיכות של שתי אותיות ואינם מיכות במקום אחר: **המגרר.** כלונסות או קליפס דהוא תולדה דממתק: **הקודח כל שהוא.** קצת הנקב ואע"פ שלא עבר עובי העץ לראות בעבר השני: **כל שהוא.** מן הלורה: **אם רולו.** כל מה שנתכוין לגרר או לעבד מתחלה בכא אחת: **כל הפס.** כל המיבה: **מ"ע דר' יוסי.** היכי דריש ליה: **אחת מאחת.** אחת ה"ל למכתב ולמתוק וכתב מ"ס יתירה [ומהנה יתילא]: **הנה מהנה.** ת"ל הנה הוה ליה למכתב וכתב מהנה מ"ס יתירה ומאחת יתירה הלכך למדרשינהו לכולהו כתביהו. ודרוש אחת הנה הנה בלא מ"ס הכי אחת שהיא הנה הנה שהיא אחת לתרי גווני איכא למילרש משמעותייהו ועשה עבירה אחת והיא לו הנה חייב חטאות הרבה אי נמי ועשה אחת עשייתו משונה לו אחת ואע"פ שהנה הוי משמע שהרבה עבירות עשה והיינו הנה שהיא אחת הלכך תרוייהו דריש ביה פעמים שהיא כן ופעמים שהיא כן כדמפרש לקמיה: **אחת שמעון.** כלומר דריש מ"ס יתירה אחת הוי משמע דאינו חייב עד שיכתוב כל המיבה שנתכוין לכתוב: **מאחת שם משמעון.** כתב מאחת למימר דאפילו לא כתב אלא מקצתה ובלבד שתהא מקוימת (ט) במקום אחר דומיא דאחת דריש דקרא: **הנה.** הוי משמע אבות כתב מהנה לרבוי תולדות: **אחת שהיא הנה.** דאמרן לעיל (ו) ה"ד כגון שעשאן זדון שבת ושגגת מלאכות ואע"ג דכולן אינן אלא חיוב שבת אחת מיחייב לכל מלאכה ומלאכה דגופי מלאכות מחלקין הוא ולאכל שגגה זוטא: **הנה שהיא אחת שגגת שבת וזדון מלאכות.** אלף על פי שהן גופי מלאכות הרבה אינו חייב אלא אחת דחדא שגגה היא: **מי דמי לו.** זה שנתכוין לכתוב שם משמעון מ"ס פתוחה כתב והיכי קרי ליה מתקיימת במקום אחר והא לא הוא: **וכשכתב.** דתפילין ומזוזה: **אלפין עיינין.** יש שכותבין כן מפני שדומין בקריאתן: **ביתין כפין.** דומין בכתיבתן: **גמין דלין.** דומין בכתיבתן אלא שזה למעלה וזה למטה: **זיינין נונין.** פשוטין: **כפופין.** כ"ף פ"ם לד"ל נו"ן: **פשוטין.** הכפולות שלהן פשוטות: **ממין סמכין.** מ"ס שתומה שדומה לסמ"ך: **פתוחין.** מ"ס שתומה: **לכתב.** לספר תורה: **כשיכה.** בדילוגין מריח ולגיגה: **מלאן רמז לו.** כלומר מ"ס דוגסכיהם דריש ליה בפתומה. [שמע מינה] דפתוח ועשאו סתום כשר ומדפתוח ועשאו סתום כשר הוא הדין נמי סתום ועשאו פתוח כגון סס[ט] משמעון וכשר לתתקיים במקום סס:

ו) עיין בערוך ערך אאב.

עין משפט נר מצוה

טז א ב מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה י:
טז ג מיי' פ"י מהל' שבת הלכה טז:
יז ד מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ה:
יח ה מיי' פ"י שם הלכה טז:
יט ו מיי' פ"ז שם הלכה ז:
כ ז מיי' פ"ח מהל' פרפראות הלכה יט ומנ עמין כב טור"ע ס"ח סי' לב סעיף ד וטור"ע י"ד סי' רעד סעיף ג:
כא ח מיי' וסמג שם טור"ע ס"ח סי' לו סעיף ו וטור"ע י"ד סי' רעד סעיף ה:
כב ט מיי' פ"ז שם הל' יא וס"מ הלכה ג סמג עשין כח טור"ע י"ד סי' רעה סעיף ג:
כג י מיי' שם טור"ע שם סעיף ג:
כד כ ל מיי' פ"ח שם הלכה ה סמג שם טור"ע ס"ח סי' לב סעיף ג וטור"ע י"ד סי' רעא סעיף ו וסי' רעו סעי' ה:

מוסף רש"י

שכן רושמין על קרשי המשכן. ומתוק אות כזו ואות כזו ומתוק פעמים שנעה (לעיל עג). **ועשה מאחת מהנה.** לאם לעגל ע ל. כתבה כשירה. לאו יעוד משה, שעשה אחת מרובה ושינה אחת קלה, שאין ממלא כל הפיעה (מנחות לא:). **או שכתב את השירה כיוצא בה.** שכתב הפיעה כשאר כתיבות, אלא על גבי אלים (שם). **מ"ם יו"ד מ"ם.** הרי כאן מים, רמז לניסוך המים מן המזבח מגג (בחדבר כט יח).

מוסף תוספות

א. דא[א]זדך קאמר. תוס' הרא"ש. ב. כדקתני במלתיה. תוס' הרא"ש. ג. דבותא ד... תוס' הרא"ש. ד. כדי לכתוב קמיע. רפב"ד. ה. נקט איהו כל שהוא. רפב"ש. ו. [ד]מחייב בשני חוטין. תוס' הרא"ש. ז. שכיוצא בה מתקיימת. תוס' הרא"ש. ח. בכלי חרס. תוס' הרא"ש. ט. ימין. ריטב"ש. הקו האמצעי. רפב"ש. י. ולא ככתיבת מקצת סופרים הצרפתים שכותבין אותה פשוטה. רמב"ן. [ד]אי לא בעי למיכפל כלל למה הוצרכו לומר שלא ישנה האות. ריטב"ש.

רבינו חננאל

ת"ל אחת, הא כיצד אינו חייב עד שיכתוב שם קטן משם גדול ש"ר מ"ם משמעון ושמואל ונח מנחור דן מדניאל. ר' יהודה אומר אפילו לא כתב אלא ב' אותות והן שם אחד כגון שש רר גג חח הה. הנה ת"ק שנה סתם שם משמעון ונח מנחור וכולהי, ש"מ דכיוצא באלו ב' אותות שהן ב' שמות הוא דמחייב ת"ק, אבל ב' אותות שהן שם אחד לא. ופליג ר' יהודה עליה בהדיא וקתני כי הכותב ב' אותות והן שם אחד חייב, קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה. **דפרקין** הא דקתני ר' יהודה במתניתין כי הכותב ב' אותות מב' שמות הוא שהוא חייב, כגון שם משמעון וכיוצא בו דידיה הוא, כלומר סברא דידיה שמעה מפאן דליתיה רבה וסברא ולא תנא לה משמיה, לפום דפליגא על רביה. והא דתני כי חייב אפילו כותב ב' אותות משם אחד כגון גמליאל רבינה שנאה. **ואקשינן** נמי אליבא דר' שמעון דקתני סתם עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת, והלא תנא [קמא] לא חייב אות אחת ולא חוט אחד בבגד ולא בית אחד בנפה, והלא שם משמעון ונח מנחור כיוצא בהן מתקיימת וכן בבגד וכן בנפה, ונמצאו דברי ר' שמעון כת"ק, מה בא ר' שמעון לאשמועינן. וכי תימא ב' אותות שהן שם אחד איכא בינייהו, דת"ק לא מיחייב ור' שמעון מחייב. אי הכי היינו ר' יהודה דהוא נמי תי"ק דר"ש ומחייב כי האי גוונא ולתרוייהו (תני) [קרי] להו ת"ק. וכי תימא אין הכי נמי, מיהו ר' יהודה אינו מחייב אלא בב' אותות שהן מילה ידועה כגון שש שהוא מלשון ששה ותת שהוא מלשון נתיבה ושש שהוא מלשון ששון, אבל אל"ף או בי"ת שאין מהן מלה ידועה כלל, אם נתכוין לכתוב אאזדך וכתב אא, ר' יהודה לא מחייב בהני כיון דלא משכחת מיניהו שם ולא מלה ידועה. ור"ש אמר לך כיון דאיכא בכתיבה כת"ג בגלטורי ומתקיימין, כשאר כתיבה שהיא מלאכה מתקיימת אני קורא בה חייב. פי' גלטורי, קמיעין שכותבין בהן אותיות כגון אא יי וכיוצא בהן(ח). **ואקשינן** תוב וכי ר' יהודה בהא מיקל ור' שמעון מחמיר והוא מחייב, והא שמעינן ליה לר' שמעון דמיקיל בכי האי גוונא דתניא והקודח ר' שמעון אומר עד שיקדח את כולו, הנה ר' שמעון מיקל ולא מחייב אלא במאן דעביד כולה מלאכה. וכן אינו מחייב אלא עד שיכתוב את כל השם, ואיך אתה אומר כי מחייב ר"ש אאלף אלף דאאזדך. **ודחינן**

עלויין ונפקין ושאלין בשלמא דשיא בכל יום עליין קודמוהי ונפקין קודמוי, והוון פגניא עליין ונפקין בתריהון. אזלין פגניא וחכין באורייתא ואתי למיעל קודמוי דקודמי דבולבטיא. אשתאלת לרבון, על ר' יוחנן דדשה בי מדרשא (חגיגה) [דרבי בנייה] אפילו מפזור וה"מ וכהן גדול ע"ה, ממזר ת"ח קודם. ולא תימא הני מילי לפדות ולהחיות ולכסות, הא לישיבה לא אלא אפילו לישיבה ת"ח קודם, מ"ט יקרה היא מפנינים, מכ"ג שנכנס לפני ולפנים. דקיי"ל כת"ק דמתניתין, דאפילו ר' יוסי דקיי"ל נמוקו עמו, הא (דאינך) [חזינן] ר' יוסי בר' חנינא [דאמר] מ"ט דר' יוסי דדריש ועשה אחת ועשה הנה, ומפרש אחת שמעון מאחת שם משמעון, שמעינן מיניה דמודי ר' יוסי כי הכותב שם משמעון חייב משום כותב. וגרסינן נמי בהוזרק מילתא פשיטתא, פשיטא נחכוון לזרוק ה' הוזרק ד' הרי כתב שם משמעון, וכן נמי כביצד הרגל וכבר פירשנוה התם. **אמר מר א"ר יהודה מצינו שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל.** מי דמי מ"ם דשמעון פתוח ומ"ם דשם סתום, וכאשר יכתוב שם כזה אינו נקרא שם. ופריק רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר. ומתחבינן עלה וכתבתם על מזוזות ביתך, פירוש וכתבתם כתב תם, שלא יקרא אלפין עיינין ביתין כפין, כלומר שלא תהא צורת ב"ית בלא תגין כמו כ"ף כו', קתני מיהתן כן ולא אותיות פותחות סתומות ולא סתומות פותחות, כלומר אם יכתוב במזוזה אות שלימה פותחה סתומה תיגנו מכלל שהיא פסולה. **ופרקינן** מתניתין דמחייב הכותב שם משמעון ופריק רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר, ר' יהודה בן פתירא היא דדריש סימן לימי החג דרמיזי קראי, כלומר ונסכיהם כתוב מ"ם יתירה, ובכולהו כתיב ונסכה וגהבא כתיב ונסכיה יו"ד יתירה, וכן בכולהו כתיב כמשפט והכא כמשפטם, והרי ונסכיהם ונסכיה כמשפטם מים. ומצאנו נמי סתום באמצע תיבה כדכתיב למרבה המשרה, ומדפתוח ועשאו סתום כשר כך סתום ועשאו פתוח כשר. **ואקשינן** בשלמא פתוח ועשאו סתום

תורה אור השלם

1 דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְיָ אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה: ויקרא ד ב
2 אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד וּזוּלָתִי אֵין אֱלֹהִים אֲאַזֶּרְךָ וְלֹא יְדַעְתָּנִי: ישעיה מה ה
3 וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: דברים ו ט
4 וְשָׂעִיר עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: במדבר כט יט
5 וְשָׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּיהָ: במדבר כט לא
6 וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לְפָרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם: במדבר כט לג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שם משמעון וכו' כתיב שמתקיימין כך: (ב) ד"ה מאחת וכו' אתה מתקיימת במקום:

לעזי רש"י

לטי"ן. לטינים. קלוטרו"ס [קלטורי"ש]. אותיות של כישוף.

רבינו חננאל (המשך)

לה הכי וכי מצית אמרת דלא מחייב ר"ש אלא עד שיכתוב את כל השם כולו, התניא ר"ש אומר ועשה אחת, יכול עד שיכתוב כל השם כולו ת"ל מאחת כו', והנה אפילו לא כתב אלא מקצת השם חייב. **ומתרצינן** להא מתניתא הכי, יכול עד שיכתוב כל הפסוק כולו שנתכוון לכותבו או אפילו נתכוון לכתוב איגרת אינו חייב עד שיכתוב כל מה שנתכוון לו, ת"ל מאחת, אפילו מקצת מן האגרת או מקצת מן הפסוק חייב ולעולם מלה שלימה. **הא** דר' יוסי דאמר משום רושם, פשוטה היא. ומקום שנתכוון לרשום ולא לכתוב חייב ואפילו אינן דבר ידועה ברשימה. כמה בין בימינו בין בשמאלו חייב. ירושלמי א"ר אמי והקמות את המשכן כמשפטו, וכי יש משפט לעצים אלא [אי זהו] קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון לעולם וכן בדרום, לפיכך היו רושמין עליהן שלא יתחלפו. דבי רב הושעיא ודבי בר פזי הוו עיילין שאלין בשלמא דשיא בכל יום, והוו [אילין] דבי רב הושעיא עיילין [קדמאי] ונפקין כו'. תרתין זרעין [הוון] בצפורי בולבטיא ופגניא, והוון בולבטיא

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

עלויי קא מעלי ליה. שהיתה מ"ס סתומה בלוחות אבל מ"ס פתוחה לא היתה בלוחות כדמפרש מנצפך צופים אמרום וכיון דאמר רב חסדא מ"ס ומס"ך שבלוחות בנם היו עומדים לא אפשר לאוקומיה אלא בסתומה דהואיל והכתב היה נראה משני עבריהם היה לה ליפול אם לא שבנם היה עומד אבל פתוחה אין בה כם ע"כ מנצפך דרבי ירמיה דאמר דאמר לופים אמרום בפתוחים קאמר. יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דאמר במגילה[10] דרמינן הא דר' ירמיה אהא דרב חסדא אלמא תרוייהו בסתומין ואין זו קושיא שכן דרך הש"ס המקשן מהפך הסברא כאן כדי שיקשה ובמקום אחר מהפכו לפי הקושיא ואי הוה בעי אתם לתרוצי כי איתמר דרב חסדא בסתומין ודר' ירמיה בפתוחין הוה מתרץ ליה אלא תירוצא מעליא שני ליה אתם וה"ג: **מיהוה הוה.** תרוייהו ולא [11] ידעי הי בתמצע תיבה וכי: **ונקרא מבחון.** האותיות הפוכות והתיבה הפוכה ולא אשמועינן אלא שהיה המקק נוקב את כל הלוח ולפיכך היו מ"ס ומס"ך בנם: **נבוב בהר סרו.** לא היו בלוחות אלא תיבה בעלמא נקט: **אלף ניסו.** למוד תורה: **מ"ע פשיט כרעיה דגימ"ל נגבי דלי"ם.** ולא לגבי ב"ית: **מ"ע פשיט כרעיה דדל"ת נגבי גימ"ל.** ולא לגבי ה"א שמושכה קצת לגד גימ"ל: **דלימליה ליה.** עני נפשיה ולא יטריחנו לבעל הבית לרוץ אחריו: **ס"ו.** כמו אני והו (סוכה דף מה.) שמות הם: **ומעיב לך.** היינו ע"ת: **ירושה.** היינו יו"ד: **כפר.** היינו כ"ף: **נעולם הבא.** היינו למ"ד: **מחמר פסוס ומחמר פסוס.** יש דבריס שנתן רשות לדוכתן ויש שאתה מצווה לסותמן כגון מעשה מרכבה: **נאמן לפוף.** אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו וסופו להיות פשוט וחקוף לעולם הבא: **סימנים.** של סדר שמועות דתנא או אמורא בגירסא דלא תשכח אחת מהן כגון אלו שבנש"ס: **פס פסוס.** בשעת המכנסים פזרי[12]: **פס פסוס.** בשעת המפזרים כנס[13] אם יש גדול ממך: **נמנוד ראש.** בתחת וענוה יתילה: **מ"ע מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש.** ליטנא דמעליא הוא שאמוריו של רי"ש לגבי הקו"ף. שאין הקב"ה רוצה להסתכל בפני רשע: **פגא דקו"ף.** כמין זי"ן שעושין בסופו של גג קו"ף: **כרעיה דקו"ף אליה.** שאינה נדבקת עם גגה: **ניעול בהך.** יקיף תחת רגלי הקו"ף ויכנס בפתח של ימין: **מפייעין אוזו.** ומכיונין לו פתח: **הוא יליף.** מעצמו ילך לא יסייעוהו ולא יתנגעוהו: **ואם נענוים.** ולמדה טובה הוא נמשך: **יתן חן.** יסייעוהו מן השמים: **מקרבן מיליה.** אותיותיו קרובות שלשתן קרובות כסדרן של אלפא ביתא:

גרועי קא מגרע ליה דאמר רבי חייא בר אבא מנצפך צופים אמרום. ולא"ת דהכא משמע[8] דבפתוחה קאמר לופים אמרום וכפ"ק דמגילה (דף ג:) פריך עלה דר' חייא בר אבא מאלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר ועוד האמר רב חסדא מס וסמך שבלוחות בנם היו עומדים משמע דר' חייא[2] בסתומה איירי ואור"י דהכי קאמר התם ועוד האמר רב חסדא[3] ועוד לי רבי חייא בר אבא בסתומה איירי מקשה נמי דרב חסדא אלא ודלי בפתוחה איירי והא דנקט מנצפך ולא נקט להו כסדר אלפא ביתא משום דמנצפך משמע מן לופיס[4] ט: **נבוב** בובן בהר רהב. תימה דאמאי נקט להו כיון דלא הוה בלוחות: **א"ל** לר' יהושע בן לוי אתו דדרקי בו'. מ) בירושלמי ובבראשית רבה (פ' ל) קאמר דר' אליעזר ור' יהושע הוו מאותן דדקי וחולק על הש"ס שלנו והא דאמר בפרקי דר' אליעזר שלא למד ר' מ אליעזר תורה אלא עד שהיה גדול היינו אלא עסק עד שנעשה גדול: **אית דגרסי בא ליטמא פתחין לו.** כלומר יש לו פתחים ליכנס בא ליטהר מסייעין אותו שפותחין לו פתח ליכנס והיינו דומיא דלעיל דשביק ליה פתח ליכנס ולהגהו דגרסי בא ליטמא פותחין לו צריך לומר דמסייעין אותו הוי טפי מפותחין[5]: נתכוין

עלויי קא מעלי ליה דאמר רב חסדא מ"מ וסמ"ך שבלוחות בנם היו עומדין אלא סתום ועשאו פתוח גרועי קא מגרע ליה דאמר ר' ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא מנצפך צופים אמרום ותיסברא והכתיב [1]אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה אלא מיהוה הואי מידע לא הוה ידעין הי באמצע תיבה הי בסוף תיבה ואתו צופים תקנינהו ואכתי אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה אלא שכחום וחזרו ויסדום גופא א"ר חסדא מ"מ וסמ"ך שבלוחות בנם היו עומדין ואמר רב חסדא כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בובן (רהב בהר) סרו ורם: אמרי ליה רבנן לריב"ל אתו דדרקי האידנא לבי מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותייהו אל"ף בי"ת אלף בינה גימ"ל דל"ת גמול דלים מ"ט פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים ומ"ט פשוטה כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל דלימציה ליה נפשיה ומ"ט מהדר אפיה דדל"ת מגימ"ל דליתן ליה בצינעה כי היכי דלא ליכסיף מיניה ה"ו זה שמו של הקב"ה ז"ח ט"י כ"ל ואם אתה עושה כן הקב"ה זן אותך וחן אותך ומטיב לך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לעוה"ב מ"ם פתוחה מ"ם סתומה מאמר פתוח מאמר סתום נו"ן כפופה נו"ן פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט ס"ע סמוך עניים ל"א [9]סימנין עשה בתורה וקנה אותה פ' כפופה פ' פשוטה פה פתוח פה סתום צד"י כפופה וצד"י פשוטה צדיק כפוף צדיק פשוט היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה התורה במנוד ראש קו"ף קדוש רי"ש רשע מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל ברשע ומאי טעמא מהדרה תגיה דקו"ף לגבי רי"ש אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה [10]דאי הדר ביה ליעייל וליעול בהך מסייע ליה לריש לקיש [11]דאמר ר"ל מ"ד [2]אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעים אותו שי"ן שקר תי"ו אמת מאי טעמא שקר מקרבן מיליה אמת מרחקא מיליה שיקרא שכיח קושטא לא שכיח ומ"ט שיקרא אחדא כרעיה קאי ואמת מלבן לבוניה קושטא קאי שיקרא לא קאי א"ת ב"ש אותי תעב אתאוה לו ב"ש בי לא חשק שמי יחול עליו ג"ר גופו טימא ארחם עליו ד"ק דלתותי נעל קרניו לא אגדע עד כאן מדת רשעים אבל מדת צדיקים א"ת ב"ש אם אתה בוש ג"ר ד"ק אם אתה עושה כן גור בדוק ה"ץ ו"ף חציצה הוי בינך לאף ז"ע ח"ם ט"ן ואין אתה מזדעזע מן השטן י"ם כ"ל אמר [שר של] גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם לים כל אמר הקב"ה אח"ם בט"ע גי"ף אני חס עליהם מפני שבעטו בגוף דכ"ץ דכים הם כנים הם צדיקים הם הל"ק אין לך חלק בהן ומרז"ן ש"ת אמר גיהנם לפניו רבונו של עולם מרי זנינו מזרעו של שת א"ל א"ל ב"ם ג"ן ד"ם להיכן אוליכן [6] לגן הדם ה"ע ו"ף אמר גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם עיף אנכי ז"ץ ח"ק הללו זרעו של יצחק ט"ר י"ש כ"ת טר יש לי כיתות כיתות של עובדי כוכבים שאני נותן לך:

מתני'

אמם מרחקן מיליה. זו בתחילת אל"ף ב"ת וזו בסוף: **אחד כרעה.** כל אות ואות שבו עומדת על רגל אחד: **אמם מלבן לבוני.** מושכבין תחתיה אותיותיו כמין לביניה דאל"ף הרי יש לה ב' רגליים ומושכבה טוב ורגל השני רחב: **אפאוה לו.** בתמיה. וכן כולן: **ע"כ מדם הרשעים.** כן הוא נדרש אצל רשעים: **אם אם בוש.** מלחטוא: **ג"ר ד"ק גור בדוק.** נפשך תהא גרורה תחת כפאי ודוק שמיים: **י"ם כ"ל.** גיהנם קרוי יס כל לפי שהרוב הולכים שם: **אמר אר של גיהנם.** ליס שלי תן את כל העולם ואפי' ישראל: **אמר ליה אח"ם בט"ע גי"ף.** אלפא ביתא היא אצל מ"ת ב"ש וכולן סדורות בספר יצירה: **אני אחזם עליהם על שבעטו בגיף.** בגילוף: **דל"ן.** בוטריקון דכיס כניס לדיקיס: **אין לך.** גיהנם חלק בהן בישראל: **ומרז"ן ש"ת.** ואומר אר של גיהנם זוגני מזרעו של שת כל העובדי כוכבים וישראל: **מ"ל כ"ם.** אמר לו הקב"ה לא יהא לך חלק בהם: **ג"ן ד"ם.** אמר הקב"ה אוליכם לגן הדם לגן עדן: **ה"ע ו"ף.** הנני עף ברעב: **ז"ץ ח"ק.** הללו זרעו של יצחק הם ולא אתנם לך: **ט"ר י"ש כ"ת.** שמור לי והמתן יש לי כתות אחרות:

מתני'

1 אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי: ויקרא כז לד
2 אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן: משלי ג ג לד

מוסף רש"י

בנם היו עומדין. שהיתה מקוקמן משני עבריהן הלכך שלמ"ך תותיות ים לתן מקום דנק, אלא מ"ם ומס"ך היתה כאור (מגילה ג.). **מנצפך. כפל אותיות, צופים אמרום.** נגילי הדורות (מגילה ג.). **אם ללצים.** הוא כא להתחכר, הוא יליץ. לא ימצאנו ולא יעזרוהו, אם לענוים הוא בא להתחבר יתן לו חן מי שבידו ליתן (יומא לח:) לו: הוא יליץ, הקב"ה יליץ אותו, לשומר פותח לו לחיים לן (מנחות כט:). **בא ליטמא.** יש שבא אדם ליטמא ולהיות רשע, **פותחין לו.** פתח הטומאה ליכנס בו, מסקיקין בידו ואין מונעין ממנו מן השמים לעכבו (יומא שם).

מוסף תוספות

א. [ד]באותיות הכפופות ובמ"ם. ריטב"ם. ב. [ב]אותיות הפשוטות והמ"ם. ריטב"ם. ג. בדרך מה נפשך, דבין דלהוו פתוחות או סתומות תיקשי הא דתניא אלה המצות וכו'. ריטב"ם. ד. כלומר מן צפך, כלומר אלו אותיות שקבלן ישראל מן צופיך. רמב"ן. ומשום לשון נופל על הלשון נקרא מנצפ"ך בלשון 'צופיך'. תוס' מגילה ג: ד"ה ועוד. ה. דמעיקרא שבקו ליה פתחא. תוס' הרא"ש.

רב נסים גאון

פרק שנים עשר הבונה

אמרו ליה לר' יהושע בן לוי אתו דדרקי לבי מדרשא ואמרו מילי דאפי' בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותייהו. בתחילת בראשית דר' אושעיא אמרו מעשה היה ביום סגריר ולא נכנסו חכמים לבית הוועד והיו שם תינוקות, אמרו באו ונעשה כצופים כו'. ויש אומרים ר"א ור' יהושע ור"ע היו, קראו עליהן גם במעלליו יתנכר נער. ומשכחת לה בגמ' דבני מערבא בפ' מגילה נקראת (הלי ס).

סליק פרק הבונה

רבינו חננאל

דעלויי עלייה דכל אות שהיתה כתובה בלוחות חשובה היא ומעולה מן האותיות שנתוספו אח"כ, ובלוחות לא היה מ"ם אלא סתומה, כרב חסדא דאמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנם היו עומדין. פי' מ"ם סתום, מכל צד הוא סתום כמו סמ"ך, וכיון שהיו האותיות כולן בלוחות חרוצות חרותות מפולשות, הרי (כיס) [אות] האמצעי כגון הלובן שלהן אם יש במה להיסמך בהן עומד הלבן בלוח, אבל מ"ם וסמ"ך שאין להם במה להיסמך, בנס עומד הלבן שבתוכם, שאילו נפל הלבן היה נראה מקומו נקב ואין בו צורת האות. לפיכך המ"ם סתום כיון שהיה חרות בלוחות יש בו עילוי, אלא המ"ם הפתוח גרוע הוא וכיון שעשה הסתום פתוח גרועי גרועה שהפתוחין מחודשין ולא היו בלוחות, דא"ר ירמיה ואיתיביה ר' חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום. ופריק לעולם מהוה הוו בלוחות הפתוחות והסתומות, שאין נביא יכול לחדש דבר, וכך היו מתוקנין להיות הפתוחות בראש התיבה ובאמצעה, והסתומות בסוף התיבה. ורוב העם מן הסופרים ההדיוטות שכתום, והיו כותבין הסתומין בין באמצע תיבה בין בסוף תיבה, וכן הפתוחות, עד שחזרו ב"ד ותיקנום להם כאשר היו מסורין מיוסדין בדידיקן. וכיון שהיתה ירכתי הכתב מפולשות מצד זה לצד זה קיימא דרב חסדא שהיה נראה מאחוריו הפוך, כדרך הנקרא כתב שע"ג זכוכית מאחוריו.

הגהות הב"ח

(ח) גמ' לסיכן אולימם לגן: (ט) רש"י ד"ה מיהוה וכו' תרוייהו ולא הוה ידעי: